



# De taal is half het volk

De eerste *Suske en Wiske*-verhalen werden genoemd om hun kleurrijke volkstaal, maar onder druk van onderwijzers en Nederlanders schakelde Vandersteen geleidelijk over op een kleurloos Algemeen Nederlands. Op kleine schaal vertelt *Suske en Wiske* heel wat over taalpolitiek in Vlaanderen in de 20<sup>e</sup> eeuw. — door Gert Meesters

In *Lambiorix*, het dertiende verhaal van *Suske en Wiske* dat Willy Vandersteen bedacht, laat hij Lambik bij de maaltijd in discussie gaan met Oude Belg Arrivix, die op taalgebied zijn tijd ver vooruit blijkt te zijn.

Arrivix: 'Vermits we nu seffens toch een vredesverdrag gaan tekenen kunt ge mij wel eens zeggen wie die Vrijschutter is, he!'

Lambik: 'Gij zijt goed, Arri! We weten het zelf niet. Wij zijn hier en de Druide is op jacht! Dus 't is niemand van ons!'

Arrivix: 'Dat is zever! Ge wilt het mij niet zeggen! En toch zal ik hem vinden...!'

De verhaalcontext mag dan een beetje bijzonder zijn – vredesverdragen, druïdes of vrijschutters komen in het hedendaagse Vlaanderen niet zo vaak meer voor – maar voor de rest is Vandersteens dialoog uit 1949 nog geen tikkeltje verouderd. Je zou je dit gesprek ongewijzigd in het Vlaanderen van 2010 kunnen voorstellen. Willy Vandersteen wist dat de levendige omgangstaal die hij zijn personages liet spreken, een van de vroege troeven van zijn strip was. Je zag die taal zelden op

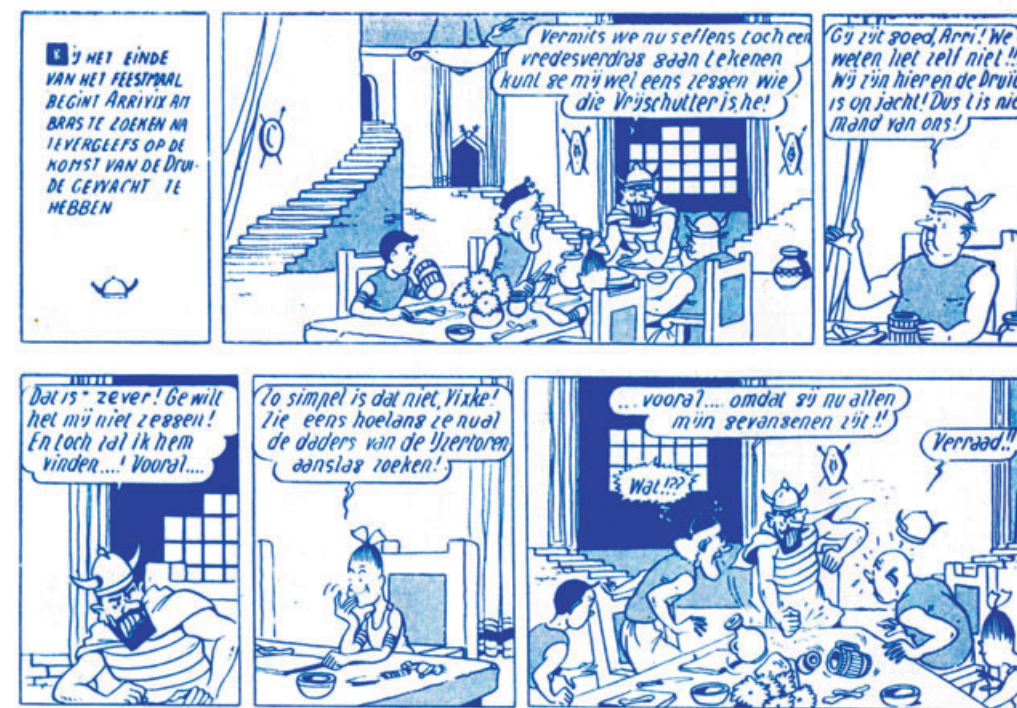
papier en dat verleende zijn strips al onmiddellijk een humoristische toets. Of zoals hij zelf in een *Humo*-interview uit 1970 liet optekenen: 'Als je de reeks van in het begin gevolgd hebt, krijg je natuurlijk heimwee naar die eerste verhalen. Toen was het nog nieuw, het was meer lokaal, in de volkstaal geschreven, met de nodige fouten erbij. Je bereikt er gemakkelijke effecten mee, natuurlijk. En dat deed het 'm.'

Vandersteen drukte zich in die vroege verhalen uit in een Nederlands dat voor hem natuurlijk aanvoelde. Het was geen puur Antwerps; op een enkel woord hier of daar na stond er zelden echt dialect in de vroege *Suske en Wiske*s. Vandersteen werkte trouwens in die beginjaren vanuit Brussel en voor Brabanders was de taal van *Suske en Wiske* meestal even goed te begrijpen als voor bewoners van de Scheldestad waarin hij opgegroeid was. *Suske en Wiske* spraken een regionale taal, een regiolect, in plaats van de taal van één stad. Voor de rest van Vlaanderen was *Suske en Wiske* zelden onbegrijpelijk, maar de reeks bleef wel regionaal getint. Dat kon je al opmaken uit de naam van de personages. Lambik moest je door de verwij-

zing naar het bier wel met een Antwerpse i als 'Lambiek' uitspreken. Later werd die spelling, met een toegevoegde e, in de Nederlandse uitgaven trouwens letterlijk gehanteerd. En om van *Wiske* een aannemelijke verkorting van Louise te maken ligt diezelfde regionale uitspraak van de i voor de hand.

Je kon in de taal van de personages in die beginjaren eigenlijk een vroege manifestatie zien van wat men sinds *Het Belgisch labyrint* (1989) van Geert van Istendael Verkavelingsvlaams is gaan noemen, de taal tussen dialect en standaardtaal die Vlamingen hebben ontwikkeld om zonder al te veel communicatiestoornissen te kunnen praten met hun burens die van een andere uithoek van het land afkomstig zijn. In recente taalkundige studies spreken onderzoekers van de Vlaamse gesproken omgangstaal, die niet toevallig voor een groot deel steunt op kenmerken van Brabantse (en Antwerpse – want die horen taalkundig bij de Brabantse) dialecten.

Doordat de taal van zijn personages niet al te ver verwijderd is van zijn moedertaal, kon Vandersteen er zich creatief in uitdrukken. Dat blijkt duidelijk uit de *Suske*



en *Wiske*-verhalen van de jaren veertig en vijftig. Van de stotterende – excuus, 'dodelende' – professor Barabas in *Op het eiland Amoras* over rijmende personages zoals Koning Poefke in *De koning drinkt*, pseudo-Middelnederlands brabbellende bokkenrijders of de eeuwig allitererende titels sinds *De kleppende klipper*. Taal diende in *Suske en Wiske* om te spelen en om te lachen.

De zeldzame keren dat een personage echt dialectisch begon te praten was Vandersteens bedoeling duidelijk om de mondhoeven in beweging te krijgen. Wanneer tante Sidonie in *Lambiorix* haar moederinstinct laat werken om de jonge dinosaurïer Dudule te troosten, klinkt Sidonie als een Antwerpse mama die zich om een baby bekommert: 'Och dat bichke is zijn moeke kwijt en 't is nog zo'n arm bloeike van een schaapke!' De geheimzinnige vrijschutter in hetzelfde album drukt zich dan weer uit in een Nederlands dat de standaardtaal sterk benadert. Vandersteen beheerste dus ook al in zijn beginperiode verschillende taalregisters.

Niet elke Vlaming was blij met de taal die de personages van Willy Vandersteen

## De jonge Vandersteen wist dat de levendige omgangstaal die hij zijn personages liet spreken – en die je toen zelden op papier zag – een van de troeven van zijn strip was.

spraken. Vooral onderwijzend personeel voelde zich volgens Vandersteen zelf wel eens geroepen om de auteur op taalgebieden te wijzen. De regionale formuleringen waren misschien tot daar aan toe, maar Vandersteen nam het ook niet altijd zo nauw met de spellingregels. Een schrijffout was snel gebeurd in de tijd dat een tekening van *Suske en Wiske* nog de dag voor publicatie in de krant getekend werd. Bovendien zat het Nederlandse taalgebied in de beginperiode van *Suske en Wiske* nog volop in een verwarrende spellingverandering waaruit later de voorkeurspelling en de progressieve spelling zouden voortkomen. Het maakte het er voor de auteur niet gemakkelijker op.

Schrijffouten corrigeerde hij, maar voor de rest maakte Vandersteen zich in de vroege jaren vijftig weinig zorgen over de

taal van zijn verhalen. De eerste ingrijpende beslissing over de taal werd niet veroorzaakt door zijn lezers in Vlaanderen, maar wel door het toenemende aantal lezers in Nederland. Al vanaf 1946 verscheen *Suske en Wiske* in de Bredase krant *De Stem* en in tien jaar tijd kwamen daar meer dan twintig, vooral regionale Nederlandse kranten bij. Het Vlaamse Nederlands van de oorspronkelijke krantenuitgave werd voor die bladen uiteraard aangepast. Toch lukte het niet zo goed om die indrukwekkende schare krantenlezers ook albums van *Suske en Wiske* te laten kopen. Gemotiveerde liefhebbers spoorden de Vlaamse albums op, maar de uitgeverij begreep, met de woorden van Studio Vandersteen-biograaf Ronald Grossey, dat het zou helpen 'om ten minste een ook voor Nederlanders verstaanbare taal in de verhalen te gebruiken'.

> NIET VEROUDERD  
De taal in de eerste verhalen is een vroege manifestatie van Verkavelingsvlaams.

## HET NEDERLANDS VAN SUSKE EN WISKE

► Aan een eenheidsversie voor het hele Nederlandse taalgebied dacht toen nog niemand. Er kwam gewoon een nieuwe parallelle uitgave voor de Nederlandse markt, die van 1953 tot 1964 liep. De taal uit de Vlaamse uitgave werd waar nodig aangepast voor de Nederlanders. Het bleef niet bij enkele kleine aanpassingen, maar de teksten werden ook niet echt herschreven. Een gemiddeld album uit die tijd kreeg een vijftiental aanpassingen per honderd woorden te verduren. Die veran-

geleerde Johannes Goropius Becanus in zijn *Origines Antverpianae* uit 1569 al beweert dat het in het aards paradijs werd gesproken. Ik herinner me nog dat ik mijn eerste albums zat te lezen. Mijn verweker fungeerde als tolk. 'Papa, wat betekent plastron?... en pollen?... maske?...' Stropdas... Handen... Meisje... Zo ontlook mijn liefde voor de woorden en klanken die ik nu dagelijks om mij heen hoor.'

Begin jaren zestig nam het aantal wijzigingen van de Vlaamse naar de Neder-

beerd, maar in 1965 wordt het compromis Schanulleke gevonden. De Nederlanders die gewoon waren aan Jeroen en Lambiek, moeten dan weer wennen aan de Vlaamse namen. Een compromis *à la belge*, maar niet voor het taalgebruik van de personages. Dat moet smetteloos Standaardnederlands worden.

Vandersteen verantwoordde die koerswijziging in *Humo*: 'Als je oplage groter wordt, en je krijgt regelmatig opmerkingen van onderwijzers over die taal, dan



◀ **ABN**  
Vandersteen volgde gewoon de mening van een mondig deel van zijn publiek.

► **SCHALULLEKE**  
Ook Wiskes pop verandert van naam.

deringen werden niet allemaal aangebracht omdat het origineel regionaal werd bevonden. Het kon ook gebeuren dat de Nederlander van dienst de taal als te plechtig of gewoon te krom beoordeelde. In de Vlaamse versie van *De speelgoedzaai-er* vraagt tante Sidonie vrolijk aan een voorbijlopende Lambiek: 'Wat hebt ge nu weer aan de hand?' In de Nederlandse versie wordt dat bij tante Sidonia: 'Wat heb je nu weer uitgespookt?'

Niet alle Nederlanders zijn overigens blij met de aangepaste Nederlandse editie. In een essay over de invloed die hij van *Suske en Wiske* heeft ondergaan, geeft de naar Antwerpen uitgeweken Nederlander Benno Barnard aan hoe zijn vader van een bevriende Vlaamse professor de raad kreeg om de Nederlandse albums links te laten liggen en het originele spul mee naar Nederland te smokkelen. Barnard junior werd compleet verliefd op de taal uit de Vlaamse albums: 'Dat Antwerps! God zij geprezen voor het Antwerps, waarvan de Nederlandse medicus en taal-

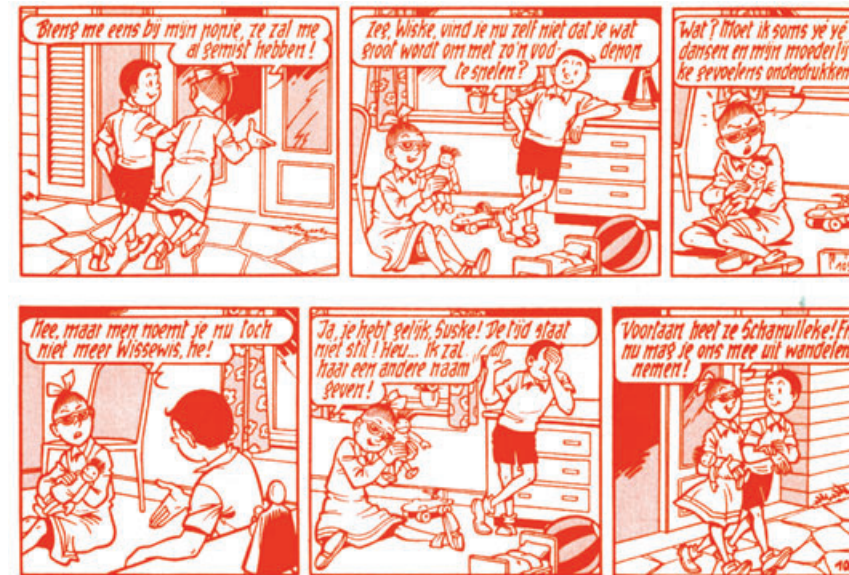
landse uitgave opeens drastisch af. In *Het rijmende paard* uit 1963 gaat het nog maar om gemiddeld zes aanpassingen per honderd woorden in plaats van de vijftien van voorheen. Blijven er dan meer Vlaamse wendingen bewaard in de Nederlandse editie? Nee, het tegendeel blijkt waar. De Vlaamse versie conformeert zich aan de standaardtaal, of zoals men toen nog zei, het Algemeen Beschaafd Nederlands.

Het blijkt de eerste stap naar een beslissing die bij *Suske en Wiske*-liefhebbers stof deed opwaaien: vanaf 1964 verschijnt nog maar één enkele uitgave voor Nederland en Vlaanderen samen. Dat wordt op bijzonder expliciete wijze aangekondigd. Bij het begin van *De nerveuze Nervieërs* gaan Lambiek, Sidonie en Suske en Wiske picknicken. Zonder verpinken kondigt Sidonie aan: 'Lambiek, van nu af spreken wij beschaafd Nederlands en daarom wil ik voortaan Sidonia heten.' Samen met Schanulleke is zij de enige die van naam verandert. Voor Wiskes pop wordt even de Nederlandse naam Schabolleke gepro-

moet je er wel wat aan gaan doen. Als er overal te lande acties gevoerd worden voor beschaafde omgangstaal, dan kun je die volkstaal niet meer verdedigen.' De jaren zestig waren dan ook de periode van de ABN-actie op kruisnelheid, waarbij vooral in de media en in het onderwijs geageerd werd tegen het dialect en tegen Franse invloed. De BRT zond het programma *Hier spreekt men Nederlands uit*, gepresenteerd door Joos Florquin, Annie Van Avermaet en Fons Fraeters, met ludieke taaltips voor de kijker.

Kortom, Vandersteen volgde voor de taal in de verhalen de mening van een mondig deel van zijn publiek, zoals hij dat ook op andere vlakken deed; hij had het bijvoorbeeld geregeld over welke verhaalgenres goed in de markt lagen. De achterliggende reden was dus economisch, zoals hij opnieuw in *Humo* al toegaf: 'Marc Sleen bijvoorbeeld verdomt het om veel te schaven aan zijn taal, maar hij merkt het aan zijn oplage, reken maar.' Drie jaar later peuterden journalisten van het blad

## Voor de kenners luidt de hertaling van *Suske en Wiske*, samen met de ongelukkige hertekening van een aantal albums, het begin in van Vandersteens uitverkoop.



*Mimo* nog een andere financiële reden bij hem los. 'Door een eenvormige taal voor Nederland en Vlaamstalig België moeten maar één keer clichés worden gemaakt. Een kleuralbum zou anders onbetaalbaar zijn.' Vanaf 1966 verscheen *Suske en Wiske* immers in de kleurenuitgave die we nu nog kennen. De clichés daarvoor waren een grote investering en die wilde de uitgever dus liever niet twee keer laten maken.

Bij de geleidelijke inkleuring van de oudere albums werd de taal ook onder handen genomen. Dat daarbij vreemde dingen konden gebeuren, wist Peter Van Hooydonck al te vertellen in zijn Vandersteenbiografie: 'Zo was in een album de Zuid-Nederlandse uitdrukking 'hij vliegt tegen de lamp' uitgebeeld met een letterlijk vliegende Lambiek. In het Noord-Nederlands is de uitdrukking echter 'hij loopt tegen de lamp'. Met alle gevolgen van dien voor de tekening.'

Het grote publiek liet geen protest horen, maar voor de kenners van het oeuvre van

Vandersteen luidt de hertaling van *Suske en Wiske*, samen met de ongelukkige hertekening van een aantal albums, het begin in van Vandersteens uitverkoop. In Ronald Grosseys boek over Studio Vandersteen klinkt het droog: 'Een commerciële zet en louter strategie om eindelijk de Nederlandse markt te veroveren. De nieuwe uitgever van NV Standaard Boekhandel, Henk van der Heyden, zelf een Nederlander, achtte de tijd rijp. (...) Met het Vlaamse dialect dweven voor velen ook de charme van de verhalen. Vandersteen liet het allemaal gebeuren. Als het hem meer lezers opbracht, waarom niet?'

De jaren zeventig waren de jaren van de grote uniformisering. Alle bestaande verhalen verschenen opnieuw in kleur én in de standaardtaal. Sindsdien is *Suske en Wiske* écht groot in Nederland. Dat lag waarschijnlijk niet alleen aan die nieuwe editie, maar wel aan de poppenserie van Wies Andersen op televisie. Sindsdien is Nederland de thuismarkt voor *Suske en Wiske* geworden, omdat er daar meer

albums worden verkocht dan in Vlaanderen. Daardoor valt het te verklaren dat er na 1970 nog maar weinig ontwikkeling is in de taal van de *Suske en Wiske*-albums. Het aantal regionale woorden en wendingen is tot een absoluut minimum herleid. In de verhalen van Marc Verhaegen in de jaren negentig bleef wel eens iets Vlaams staan, maar onvoldoende om van een koerswijziging te spreken. De werkwijze blijft al jaren dezelfde: de uitgeverij haalt té Vlaamse taal er zo nodig uit voordat de strip gedrukt wordt. Alleen restanten blijven over. Zo wordt Lambiek voortdurend Bikske genoemd, met het Vlaamse verkleinwoord, maar dat fenomeen blijft beperkt tot enkele namen. En in Nederland kent men natuurlijk ook voornamen als Mieke of Maaïke.

Een heel ander taalverhaal is te rapen bij *Jommeke*. De strip van Jef Nys is tegenwoordig in Vlaanderen populairder dan *Suske en Wiske*, maar heeft nooit een serieuze stap op de Nederlandse markt gezet. Daardoor hoefde Nys ook geen rekening te houden met een Nederlands lezerspubliek. Ook *Jommeke* begon met een sterk regionale taal en verving die geleidelijk meer en meer door standaardtaal, maar Jef Nys deed dat met een flinke tegenzin. Ter vergelijking: Nys schrapte de gij-vorm in *Jommeke* in 1989, oftewel 25 jaar nadat Vandersteen proactief hetzelfde had gedaan. Dat de aanpassing schoorvoetend gebeurde, blijkt ook uit het feit dat *Jommeke* de laatste tien jaar opnieuw wat Vlaamser wordt, in tegenstelling tot *Suske en Wiske*. De Vlaamse publieke opinie heeft haar stijgende zelfvertrouwen nu ook op haar taalgebruik gericht en vindt dat stripfiguren best wat meer mogen spreken zoals de kinderen op straat, want de oplages van *Jommeke* blijven erg hoog. Maar *Suske en Wiske* is dus met handen en voeten gebonden aan de Nederlandse markt. Het is wellicht te ver gezocht om de gedaalde verkoopcijfers van Vandersteens populairste creatie in Vlaanderen te reduceren tot een taalkwestie, maar wie weet draagt hun nette taalgebruik ertoe bij dat de eens zo volkse figuren van hun lokale lezerspubliek zijn vervreemd...